

मनोहरशायः कोंकणीचो युगंधर कविशाय

कोंकणी भूंय, भास आनी संस्कृताय हांच्या विज्मीतकारी कायाकल्पाचो वस्तुनिश्ठ आलेख अनवळखी फुडार जेन्ना मांडटलो, तेन्ना फाटल्या अर्द शेंकड्याचो काळ कोंकणी अस्मितायेचें तशेंच साहित्याच्या नवोदयाचें भांगरा यूग म्हूण इतिहास वरजायतलो. ह्या सुवर्णयुगाक समांतर वचपी एक चतुररत्र योगदान म्हळ्यार डॉ. मनोहरराय सरदेसाय हांगेलें फाटल्या ५-६ दसकांतलें अतूळणीय कार्य, जें कोंकणीचे उदरगतीचीं सगलीं लक्षणीय पेर्णी, कोंकणी अस्मितायेच्या आविश्काराचे समेस्त कलात्मक हावेस हांकां मूर्त रूप दीत रावलां. कोंकणी साहित्याक बुन्यादी घटाय दितां दितां भौसाचे जिबेर पावोवन ताका वैचारिक दिकाय दीत आयलां.

अशें म्हळ्यार घडये कोंकणीचे वाडी-उदरगती विशीं उदासीन आशिल्ल्या वाचप्याक वा कोंकणीच्या इतिहासाची म्हायती नाशिल्ले नवे पिळगेक नवल दिसुंये. पूण कोंकणी समाज, भास आनी साहित्य हांचो सांगोड भूंय आनी संस्कृताय हांचेशीं जोडिल्लो आसा हें समजुपी जागरूक कोंकणी मनाक डॉ. मनोहरराय सरदेसाय हांगेल्या कोंकणी कडेन एकनिश्ठ रावन केल्ल्या ध्येय प्रेरीत, भौसरस्पर्शी, आनी देखून, क्रांतिकारी वावराचें अप्रूप दिसत आयलां... दिसत उरतलें... देखुनूच, फाटलीं ५०-५५ वर्सां एकाग्र चिंतन कोंकणी यज्ञकुडांत आपणाले प्रबुध्दी समिधा घालून प्रतिभेचीं केणां फुलोवपी ह्या अल्पसंतुश्ट अक्षरयोग्याच्या जिवीत-वावराक कोंकणीचें 'मनोहरयुग' अशेंच म्हणूंक जाय.

इतल्या सातत्यान येदद्या व्हड कालखंडांत विविध भासां वरवीं, विविध माध्यमां वरवीं, विंगड विंगड मळांचेर आपले भुंयेची, भाशेची आनी संस्कृतायेची प्रभावीपणान घुडी उबारप हें कोंकणीच्या मळार तरी एक अप्रूप, एक आश्चर्य साध्य - लागीं लागीं एकटुकें...! तांगेल्या वावराचीं क्षेत्रां तरी कितलीं? मेजूंक बोटां पावचीं नात इतलीं. अध्यापन, संशोधन, साहित्य, समिक्षा, अनुवाद, संपादन, इतिहासलेखन, कोशकारण, समाज प्रबोधन, वक्तृत्व ह्या आनी अश्या जायत्या मळांचेर तांणी उतून दिसपा सारको वावर केला; आनी त्या वावराचेर आपणालो खाशेलो छाप फाटीं सांडला. हो छाप म्हळ्यार सुगमताय, अल्पाक्षरताय

आनी नेमकेपण हांचो त्रिवेणी संगम. इतले सोंपे भाशेंत, इतल्या उण्या उतरांनीं आनी अचूकपणान आपणाले विचार वा कल्पना म्होंवे रितीन मांडपी दुसरो कोणूय आडवादानच भेटटलो. तांगेली हे बाबतींत खासियत म्हळ्यार, केन्नाच संदर्भ, तपशील वा उद्धरण चुकप ना. दर एक विचार शेकेल्ल्या तेला वरी थिराविल्लो; दर एक कल्पना दवा शेंब्या वरी - आर्द्र, लिकलिकीत, जंयचे थंय! असले व्यक्तीचे सिद्धीचो नियाळ खरें म्हळ्यार तांगेल्या पुराय कर्तुपाच्या संदर्भात करप समा जातलें आसलें. पूण 'जाग' विशेश आंकाचे आंखिल्लें स्वरूप आनी उपलब्ध सुवात हांच्यो मर्यादा लक्षांत घेवन, हो लेख हांवें तांचे कविते पुरतोच सीमित दवरला.

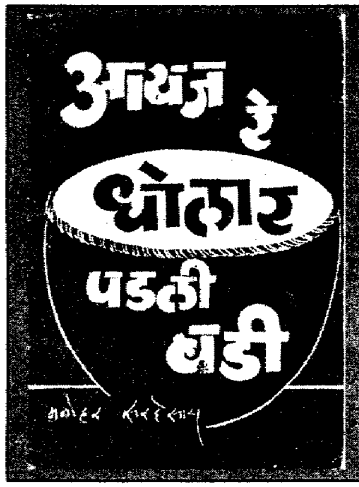
एक खरें, मनोहररायाचो पिंड कवीचो आशिल्ल्यान, निखटे कवितेंतल्यानय तांगेल्या योगदानाचो फाटलाव केल्यार कोंकणीच्या पुनरुत्थानाच्या सगल्या पेण्यांची ती एक सबळ वाहक, एक सक्षम गवाय म्हूण कळटा. हांगा, ह्या लेखाक अपेक्षित कालखंड सांगप गरजेचें. सांगोपांग विचार केल्यार, 'खऱ्या अर्थान कोंकणी' कवितेचे नवे आंकरे सावन समकालीन भारा मेरेनची वाटचाल मनोहररायांचे कविते येदीच, म्हळ्यार ५०-५५ वर्सांची, थारता. मनोहररायांची कविता पुस्तक रुपान पयलीं उपलब्ध जाता 'आयज रे धोलार पडली बडी' हे संगितिके वरवीं मे, १९६१ त. फाटोफाट जून १९६१ त तांचो 'गोंया तुज्या मोगाखातीर' हो भोव लोकप्रिय आनी सर्वज्ञात कवितासंग्रह उजवाडा येता. मुजरत लक्षांत

घेवपा सारकी गजाल म्हळ्यार, कवीन १९५४-५५ साला सावन बरयिल्ल्यो कविता 'गोंया तुज्या मोगाखातीर' ह्या संग्रहांत आसपावल्यात. हे कवितेक आमी तांची सुरवेची कविता लेखून ताचेर भाश्य करूं येता. लक्षांत घेवंक जाय, १९४२ साला तांणी 'नबत' ह्या हाताळ्याचें बरप केलां, तशेंच उपरांत मुंबय आसतना थंयच्या कोंकणी भाशा मंडळाच्या 'साद' ह्या नेमाळ्याचें संपादन केलां. पूण हातुंतली बरपावळ (कविता) म्हाका अभ्यासूंक मेळिल्ली ना, देखून ह्या लेखांत तिचेर चर्चा जावंची ना.

'आयज रे...' आनी 'गोंया तुज्या...' हांचो एकसर्णी विचार केल्यार ती एन्ना ध्येयपिश्या, आशावादी आनी सकारात्मक कृतीशीलतेक लेखपी, आदर्श

संवेदनशील व्यक्तीची अभिव्यक्ति म्हणू सट करून वळखूंक येता. पयल्या संग्रहांत संगितिकेक सोबशी गेयता, छंदबद्धता, नाट्यमयता, निवेदन आनी प्रसंगावळ आदीव स्वरुपांत केळयल्या. गोंयची तत्कालीन परतंत्रता, सालाझाराची दडपशाय, अभिव्यक्ती स्वातंत्र्याचेर आशिल्ली बंदी, गोंयांत १९४६ त सावन प्रज्वलीत जाल्ली आनी १९५४-५५ त तेमकार पाविल्ली गोंय मुक्तीची चळवळ आनी १९६०-६१ च्या दरम्यान प्रत्यक्ष मुक्तीचे आस्तेची प्रखर जाणीव- ह्या सगल्या भौशीक संदर्भा वांगडाच हे संगितिकेंत नकळटना

दिश्टावो ह्या सगल्या आंगांनी सर करचेली तांक आसा. आदीं सुचीत केलां तशें, हे कवितेंत ताल, नाद, शब्द, छंद आनी भाव हे काव्यगूण तर सरसतायेन वावुरतातच; पूण तांचे परसय वर्णन- क्षमता, प्रतिमावळ आनी रुपकात्मकता हांच्या संचाराक लागून 'आयज रे...' 'हिंदांतलें पंतयुग आनी इंग्लीश कवितेंतलें ब्रिटीश (अमेरिकन न्हय) रुमान्तवादाचें दूसरें पर्व (जें शॅली, कीट्स, बायरन हांणी गाजयलां) वाचप्या मुखार प्रगट जाता. शॅली बायरनाची समाजीक क्रांतीची तान, तांची अशीच पौराणिक मिथकाची

कवीच्या व्यक्तिगत उमाळ्यांचें-जाळांचें-उमळशिकेचें उदातीकरण जाल्लें दिसून येता. एके वेगळे नदरेन हे संगितिकेक पळेल्यार ती समष्टीच्या हालउपाद्ध्यांक तर उकतायताच पूण प्रतिकात्मक नदरेन त्या हालउपाद्ध्यांक समकालीन संदर्भाचे फारकेंत हाडून त्या समाजाच्या सामुहीक हावेसांकय वाचा फोडटा. इतलेंच न्हय तर, समाजाक निश्क्रीयतायेचे निर्वीय स्थितींतल्यान जागोवचे खातीर एका कालातीत रुपकाच्या (कंस-वधाच्या) माध्यमांतल्यान ताचे मदले सुप्त कृतीशीलतायेक वा प्रतिकारक्षमतेक नुलयत होरायता.

ही फाटभूंय लक्षांत घेवनूच भौ. रवीन्द्र केळेकार हांणी हे संगितिकेक बरयिल्ले सुपुल्ले प्रस्तावनेक सोबड सारकोच माथाळो दिला - 'आकांक्षा'! समाजांत जागृताय हाडपाक वैचारिक चालनेची गरज आनी समाजपुरसाचे परिस्थिती अनुसार घडून येवपी विचारांतल्या परिवर्तनाचें स्वरुप, हांची समिक्षा करतनाच रवीन्द्रबाब 'अवतार' हे संकल्पनेची आपले तरेन फोडणिशी करतात: 'जाका आमी अवतार म्हण्टांत तो सकल्यानच वयर सरता, तुमचे-आमचे मदलोच आसता. फरक इतलोच की ताचें व्यक्तित्व अख्ख्या समाजाक आसपावपी आसता आनी अख्ख्या समाजाच्यो आशा-आकांक्षा ताच्यांत उत्कट रुपान आकाराक आयिल्ल्यो आसतात.' रवीन्द्रबाब फुडें वचून हे संगितिकेची रुपकात्मकता निर्देशीत करतात. 'आयज रे धोलार पडली बडी' हांतलो कृष्ण जेन्ना 'कंसा, तुजो करुंक धवंस, विष्णूचो आयला अंश' अशें म्हणटा तेन्ना कृष्ण हो निखटो खेळ खेळपी 'गवळ्यालो पोर' नासता, तर अनंत अन्यायांचे जड शीळे पोंदच्यान वयर तकली काडपी एक जागृत समाज आसता...' वयले फोडणिशे सांगाता 'आयज रे...' चे प्रतिकामकतेचो आनी रुपकांतल्यान उदेवपी अवताररुपी प्रतिकारक्षमतेचो आशयात्मक माग घेवंक मेळटा.

'आयज रे...' सारकी संगितिका हें कोंकणी कवितेचें भूषण, अशें तरेची नाट्यपुराय, दीर्घ आंवाठाची आनी तरी आटापशीर कविता कोंकणींत भोव उणी आसा. विशेश म्हळ्यार, तिच्यांतले वैचारीक प्रगल्भतायेची आनी रवचछंदी चैतन्यस्रोताची संवसारांतले उत्तम कविते कडेन काव्यमयता, चित्रमयता, अर्थपूर्णता आनी

फारकी आनी भावने परसय विचारीक जागृतायेक आनी आदर्श कृतीक तांणी दिल्ली वयली सुवात 'आयज रे...' तय वाचप्याक गावता. तशेंच कीटसाचें म्होंवे, भावोत्कट आनी चित्रमय प्रकटीकरण 'आयज रे...' वाचतना जिवें जाता.

कोणय म्हणुंये, वर्डस्वर्थ कित्याक येवजना? तागेलो सैममोग, तागेले सैमपूजन हेर कवितांनी घडये सोदूं येत ('गोंया तुज्या...' मदीं) पूण वर्डस्वर्थाले कवितेंत वैचारिक खोलाय वा प्रगल्भताय भावानुभूति परस खालच्या पांवड्याची आसा. देखून ताचे वांगडा तुळा केल्ली ना. पूण एक खरें, 'आयज रे...' तले घरावे नीज कोंकणी उतरावळीचे गिरेस्त अभिव्यक्तीची तुळा वर्डस्वर्थचे कविते कडेन नक्कीच करी सारकी आसा. मात 'आयज रे...' त हे थळावे शब्दकळे वांगडाच म्होंवाळ, संस्कृत-प्रचूर वेंचीक उतरावळ कवीन कळाशेन केळयल्या. आनी ती, पाडकाक धादोशी करपी पान्या वरी सहज-जन्य आनी जुस्ताजुस्त जाल्ल्यान, रसिकाक तृप्त करता. कोंकणीची अभिव्यक्तिक्षमता हे वरवीं अदीक काव्यात्म भासता. कारण हे संगितिकेचें (पौराणिक संदर्भ आनी मिथक-युक्त) रुपकात्मक स्वरुप तशीच मूळ विशयवरतूची प्रकृती आनी कृतींतलें थळ-काळानुरूप वातावरण हांकां असलीं लालित्यपुराय शब्दकळा पुरक थारता. फावो थंयच तत्सम उतरावळीचो प्रयोग केल्ल्यान निवेदनाचें लावण्य वाडटा. देखीक हें यमुनेचें वर्णन, 'रिमि-वदना, दिग्वसना/चपल-चरण, मुदुनयना/हिचे देगेर रमत वेती/व्रज-रमणी जल-भरणा' ('आयज रे...': पा.५) एक कालातीत सरिता-स्तवन कशें भासता.

पूण सदांच कवीची अभिव्यक्ति भांगरावर्ख पांगुरिल्ली उरना. संगितिकेंतल्या वातावरणाक पोशक, नाट्य-प्रसंगाक अनुरूप. पात्रांच्या सामाजिक स्तराक अनुकूल आनी पात्रांचे मनस्थितीकय सोबड सारकी उतरावळ वापरून कवी योग्य प्रभाव साधता. देखीक, कंसाक जावपी 'कृष्ण-भास' भोव संवकळीच्या उतरांतल्यानय योग्य परिणाम सादून वता: 'पाट कृष्ण, ताट कृष्ण/ कृष्ण वणत/ कृष्ण दार/ कृष्ण वस्त्र कृष्ण हार/ धांपले दोळे तरीय कृष्ण/मुठी वळीत म्हजे मुखार' ('आयज रे...' पा.२१). हांगा कविता उतरांतल्या रुपकारा परसय संगीतमय अभिव्यक्तीच्या सौंदर्याक आफुडटा; शब्दा परस तालाक वयर

काडून अर्थाची तासां खुलयता; आनी अशे तरेन आशयाची खोलाय आनी घनता (दाटाय) वाचप्याक उंचेल्या पांवड्यावेले रसप्राप्तीची अनुभूति मेळोवन दितात.

'आयज रे...' तल्या जायत्या काव्यगुणांची पुनप्रचिति 'गोंया तुज्या...' वाचतना येता. तशीच तरल, काळजाक आफुडपी, सामुहीक संवेदनशीलताय जागोवपी. पूण 'आयज रे...' जितली सामुहीक संदभांचेर आदारल्या तितलीच 'गोंया तुज्या' नीज अणभवांचेर पातयेता. बऱ्याच प्रमाणांत 'गोंया तुज्या...' तय प्रतिनिधीक आशय आनी अभिव्यक्ति आसा. पूण तितल्योच व्यक्तिगत व्यथा-आकांक्षाय जळीं-मळीं शिंवरिल्ल्यो मेळटात. बारीक पळेल्यार 'गोंया तुज्या...' तली भावकविता आत्ममग्नताय आनी उगडास-रमण हांच्या रोसायणांत करमेल्या. पूण तरीकूय तातूंतलो 'स्व' आत्मकेंद्रीत वा आत्मविलयी न्हय; तो बऱ्याच वांट्यान उदात्त, सार्वत्रिक (सगल्याक भेटपा सारको). ताच्यांत विश्वात्मकता उठून दिसता पूण ताचें अणभवक्षेत्र मुदलांत व्यक्तिनिष्ठ. तें कवीच्या नीज अणभवांक आनी ताच्या हावेस-उत्फव्यांक वेटाळून बसलां; तरीकूय तें साबार कवितांनी विराटाच्या पांवड्यार वचून, समेस्तांचे वतीन उलयता, सामान्यांचे खंतीन खंतावता, तांच्या हालउपाध्यां कडेन तादात्म्य पावता. समष्टी कडेन एकरूप जाता. समष्टीच्या उर्बा हावेसांक उबारून धरता, व्यक्ती परस कितलीशीच वयली सुवात समष्टीक दिता.

देखूनच कवी प्रस्थापितांक, प्रतिश्टितांक बालाडून गरीबधाट्यांक वेगावंक पावता. गर्वान संवसाराक सांगूक शकता: 'देव म्हजो मातयेचो/कुणबि जावन शेतांत घोळपी/ताचे बायले-भुरग्यांवरी/पेजे घोंटाक वळवळपी'; तो संभावितांक राजरोस आव्हान दिता, 'म्हूर्त तुमी घडयात रे/ भांगराची, वजाची/ काळेकिट्ट गर्भकुडींत/आनीक करा पुजा तिची'; तो हितसंबंधितांक शिटकावणी

दिता, 'तुमचो देव लावन दारां/चोरां भयान लिपून बसला/मिणमिणटे पणटे सर्रीं/रुपयांच्या विलां मुळा' ('म्हजो देव' १२७). अशेच तरेची, रवीन्द्रनाथ टागोरांचे (इंग्लीश) 'गीतांजली'तल्या कांय कवितां कडेन तुळा करूंक तांकची अशी, मानवतावादी कविता 'हांव गोंयचो गोंयकार'. ह्या गीतांतय मेळटा.

पूण 'गोंया तुज्या...' मदली कविता मानवतावादी. म्हणचे परस अदीक आदर्शवादी. ती ध्येयांची होरावणी करूंक आंवडेता, आदर्शाची फाटराखण करूंक जळपेता. 'स्वतंत्रताय', 'शणै गोंयबाबाक', 'ऊठ रे पुता', 'तुजे मुखार' ह्या कवितांनी कवीच्या काळजाची खर वाचप्याच्या हाताक लागता. अस्वस्थ मनान, खंतेस्त कवी आपणाले जिणेची व्यथा आनी काळजांतली घालमेल प्रस्नांच्या (कांटे कसो तोंपपी) कुसांनी उकतायता. देखीक, 'सोंपलि रात, जागलो दीस/बंडाचो पेटलो सूर्य/पांचव्या तुज्या

हुंजा-मळार/केम्प कसो सोबन हांव/केन्ना गोंया; केन्ना गोंया!' ('मांडविचे पांचवे देगेर': पा. २१); 'ऊठ रे पुता उखल पांय/जगार कित्याक मागता भीक?/माय-भुंयचें काळीज फुटून/बंडाचें आयलें पीक' ('ऊठ रे पुता': पा. ४३), 'येतलो केन्ना दीस रे भावा/रात केन्ना सोंपतली?/सात लाख काळजांतल्यान/आस्त केन्ना फुलतली?... चार काळख्या शेंकड्यांतल्यान/केन्ना वीज फुटटली?' ('गांवा भायरें मन म्हजें': पा. ३५) अशे तरेन प्रस्नांच्यो सुयो कवीमनाक घायाळ करतात तेन्ना तागेल्या प्रस्नाकुलतेचें कारणय उकतें जाता. आपणाले भांगरभुंयेंत 'सर्ग-भांडार जालां रिः' तरीकूय कवीक प्रस्न पडटा 'सांग हांगा उणें कितें?' ताची जाप तो चपखल उतरांनी दिता 'हाय, हांगा बंदखणींत/स्वतंत्रताय/स्वतंत्रताय!' ('स्वतंत्रताय': पा. ३४)

पूण कवीचे सगलेच प्रस्न शंकाकुल मनान केल्ले न्हय; कांय तागेल्या निर्धारचे जावं निश्चेवाचे खांबे कशे उबे जातात. देखीक, 'हुंवारी न्हंयक आडायत कोण? पेटट्या रानाक पालयत कोण?' (तुजे मुखार: पा. ३०); कांय प्रस्न कवीचें ध्येयनिश्ठ अंतर्मन (व्यथित जावन न्हय जाल्यार) धादोसून, दिनवासून विचारता: देखीक: 'आज आमी जाले गिरेस्त/आतां कित्याक मागचि भीक?'

मनोहर सरदेसाय

तुजे कृपेन पोरसांत आमच्या/नक्षत्रांचें आयलां पीक' म्हणुणय कवी शणै गोंयबाबाक दिनवासता. तशेंच 'व्याज आमी फेडटात तरी/कशें पाववं तुजें रीण?' म्हण तो शणै गोंयबाबाक कृतज्ञ काळजान विचारता. ('शणै गोंयबाबाक': पा. २५)

अशेच तरेची आदर्शवादी, ध्येयनिष्ठ आनी स्वाभिमानी कविता 'जायात जागे' (१९६४) ह्या वेंचीक गितांच्या संग्रहांतय मेळटा. ह्या कवितांची खाशेली मोख नवनिर्माणाची (क्रांतीची, संघर्शाची आनी राष्ट्रप्रेमाची) ज्योत जागोवचेली आसा. देखून डॉ. लोहिया, मिनेझिस ब्रागांझा, शणै गोंयबाब, जवाहरलाल नेहरू अशा युगपुरसांचीं स्त्रोत्र-

स्तवनां; चिनी आक्रमणा वेळार बोमले. देठा कडल्यान स्फुरिल्ले स्फूर्त कवन; दपटल्ल्या-धपटल्ल्यांक किंवाट्यान 'जायात जागे' म्हण मारिल्लो उलो, तशेंच 'गावडो हांव', 'खरो गोंयकार', 'इकरा जाण', 'आमकां इतिहास आसा' हीं अस्मिताय-गायनां आनी 'फुडाराचें गीत' वा 'फायचें गोंय' हीं आस्था-गितां ह्या संग्रहांत एकठावल्यांत. स. प्रेड्डु कुरैय आफोंस हे कवितेक 'नवो मंत्र' म्हणटात; तांकां 'गोंया तुज्या...' आनी 'जायात जागे' हांचे मदीं 'कसलोच विरोध' दिसना. पूण कवीमन आनी ताची सरभोंवतण हांचे भितर आतां जाल्लो सकारात्मक बदल तांकां जाणवता. अशेच तरेचो सकारात्मक, राष्ट्रमोगी हावेस आमकां 'जय पुण्यभू जय भारता' ह्या राष्ट्रीय गायनांच्या वेंचीक संग्रहांत अदीक प्रकर्शन दिसता. हांगा तांगेली कविता भूंय, राष्ट्र, संस्कृताय, पुराण पुरूस ह्या विशयांक ओजस्वी स्फूर्तिस्थानां म्हण वाखाणटा.

ही सगली मनोहररायांची कविता तांगेल्या काव्यांतल्या स्वच्छंदवादी पर्वतली कविता. कालखंडाचे नदरेन तिका १९५४ सावन १९६७ मेरेनच्या तपाभराची निशपती म्हणू येता. ह्या काळार कवीन हाताळिल्ल्या आशय-स्रोतांचो विचार केल्यार तातूंत गोंयमोग, स्मरण रमण, सैममोग, दायज आनी भुंये सावन पयसाविल्ल्यान विरहाची दुखी, व्यक्तिगत तणाव आनी हावेसांचें उकतावण, नव्या वाटांचो सोद, समाज-बांदणेचें सपन, समाज-जागृतायेचो मंत्र, ध्येयनिशठांचें प्रगटन आनी आदर्श मूल्यांचें उदघाटन हांचो मुखेलपणान आसपाव जाता. ह्या काव्याचेर एक रुमानी सया मारता. गोंयची सुमारा भायर ओड आसुनय गोंया सावन पयस रावपाक बाध्य जाल्ल्या कवीक एक भावोत्कट प्रतिक्रिया म्हूण परदेशांत कोंकणी कविता स्फुरता. एके वटयां फकत करट, बुदवंतकाय, धडाडीच्या आदारार हावेसांची पूर्ती करचेलें आव्हान जाल्यार दुसरे वटयां अपूर्ण जापसालदारक्यांचे जाणिवेक लागून प्रचंड मानसिक तणाव, आंतरिक असमाधान आनी असुरक्षितताय; हाका लागून भौतिक सुखां मदींय रितेपणाची भावना कवीक पोखरता.

अशा दोलयमान स्थितींत विदेशांत जोडिल्ले भौमान आनी हातांतली सुखां त्यागून नीज गांवघरा येवचेलो निर्धार कवी करता. हो ताच्या असामान्य ध्येयवादाचो आनी उच्च आदर्शांचो परिणाम! कवीक उपभोगा परस आंतरिक आनंदाचे उपासनेंत सूख गावता. देखूनच ह्या काळावेली कविता 'नीज' उपासक आसता. नीज तिका परमप्रिय दिसता - मागीर तें गोंय आसूं, सैम आसूं, स्वदेस आसूं, अस्मिताय आसूं, डॉ. लोहिया वा शणै गोंयबाबा सारकें स्फूर्तिस्थान आसूं वा स्वतंत्रताय वा राष्ट्रमोगा सारके उदात्त हावेस! रुमानी काव्यपरंपरेंत दिश्टी पडपी जीवसाण, विंगडताय आनी वाड हे तिपोडी गूण मनोहररायांचे हे कवितेंत दिसतात. रुमान्तवादाच्या तीनय रुपांचो प्रत्यय तांगेले कवितेंत सैमा वांगडा एकरुपताय, सुंदराचो हावेस, गतयादींनी रममाण जावचेली प्रवृत्ती, आनी चैतन्याची उपासना करचेली ओड ह्या आशय सुत्रांतल्यान मेळटा. प्रतीकवादाचो प्रभाव आनी आधुनिकते वटयां घुंवपाची प्रक्रिया चालूच आशिल्ली. पूण 'जायो जुयो' कडेन पावता म्हणसर मनोहररायांची कविता कूस परतूंक लागता. तिचेर आतां नवो प्रभाव दिसता.

१९६६ सावन १९७८ मेरेनच्या काळाक तर सुविधे खातीर मनोहररायांचे कवितेचें दुसरें पर्व मानलें जाल्यार तातूंत मिताक्षरी, प्रतिमावादी आदी चिंतना वटयां ल्हवू ल्हवू झुकत वचपी कविता मेळटा. ही कविता विचारगर्भित पूण पंचेद्वियांक सुखावपी. देखीक, 'पावस पडून/ वोट ओलें जालां / कवितेच्या पानाखाला / काळीज म्हजें सुखावलां' ('जायो जुयो' पा. ४२). कांय प्रतिमा तर इतल्यो सटीक आनी मनभुलोवण्यो आसात की वाचून एक उत्कट धादोसकाय लाभता. देखीक, 'सोंपलो दीस/ तरीय कशी/ जमीन अशी हून आसा/-सुयाच्या मोगाची/अजून तिका याद आसा' (पा. २७) वा 'दीस म्हळ्यार मळबाच्या/काळंगाची भांगरा-शीर/ मोग म्हळ्यार काळजांतली/जळजळपी तांबडी चीर/ जिवीत म्हळ्यार

कर्तुपांचो/सपनांचो कोडू धुंवर/ कवी म्हळ्यार कागदी-फुलार/ गुणगुणपी पिसो भंवर' वा 'ह्यो दोन पण्ट्यो/काय दोन जनेलें?/ दुबावांत पडलां./ही दिश्ट आदीं/काय सृश्ट आदीं?/ दुबावांत पडलां' 'जायो-जुयो' ह्या संग्रहांत कविता विचारांतल्यान तत्वगिन्याना वटेन आनी भावांतल्यान अंतर्भावा वटेन वता. देखून कवी मोगाक, जिणेक, मर्णाक, उपासनेक, उपास्याक तशेंच खासा कवितेक लेगीत भोव अंतर्मुख जावन तेळटा. अजूनय ताच्यांन आत्मभाव जागृत आसा पूण आत्ममग्नताय ल्हवूच विरून गेल्या. हो व्यक्तिनिशठताये कडल्यान फुडलो प्रवास...! 'पिसोळी' कवीक अदीक तटस्थपणान जिणेक नियाळूंक शिकयता. तांगेलें चिंतन अदीक वस्तुनिशठ जायत वता हें वाचप्याक पाना कणकर्णी जाणवता. तांगेली जिविता विशींची धारणा एखाद्या योग्या वरी जाल्याशी दिसता. जिणेंत आसुनय जिणे वयर रावन कवी उलयता. अजूनय तो 'हांव' ची भास उलयता पूण त्या हांवाच्या 'हांवपणाचो', 'नीजपणाचो' केन्ना विलय जाला. देखून कवी सहज म्हणून वता, 'लिखणे-पारय घेवन/फोंड खणलो/म्हाकाव पुरलो/ उतरांचो रूख जावन/हांव उल्लों, हांव उल्लों'. हाचे परस शाश्वत-अशाश्वत आनी क्षराक्षरा वेलें भाश्य आनी कितें आसुंयेत? कवीन तर आपलेच कवितेचेर लेगीत भाश्य करून दवरलां, 'उतरांच्यो वाती वळून/ चिंतनाच्यो लायल्यो जोती/ थोडीतरी पुजा केली/ उजवाडाची' आपल्या वा आपले पिळगेच्या जिणे-वावराचेरय कवीन फावोशी टिप्पणी करून दवरल्या, 'आमी कांय मोडलें ना/आमी कांय घडलें ना/ बंदखणीच्यो सरयो थोड्यो/ बागयल्यो/जिविताच्यो कळयो थोड्यो/जागयल्यो'

१९९०-२००६ मेरेनची मनोहररायांची कविता खर समकालीन जाणिवांची अभिव्यक्ति. सांस्कृतिक परिवर्तन, अस्मिता-हास, परात्मभाव अशे आशय पुज तांगेल्या हालींच्या कवितांनी उदेंताले. 'मेज आयलें' सारकी कविता ते नदरेन लक्षणीय. पूण कवीन आपणालो मूळ स्वच्छंदी स्वर साप्प सोडून दिवंक नाशिल्लो. तांगेलें सौंदर्यासवत मन, केन्नाय क्वचित 'कलकत्ता' सारकी सर्वांगसुंदर शिल्पाकृती उतरांत बांदतालें, जाल्यार केन्नाय गोंयच्या मानकुराद आंब्याच्या अप्रुपाची व्हडविकाय गायतालें. पूण फाटल्या ४-५ वर्सांनी मनोहररायांक मिताक्षरी कविता साप्प आटीव रुपांत 'तिकली' जावन भेटली. पूण हातूंत 'जायो-जुयो' वा 'पिसोळी' तली प्रतिमावळ ना; अदीक प्रखरपणान चिंतन आसा, तत्वगिन्यानाचो आपरोस आसा. उदकावेल्या तेला थेंब्या वरी आतां विचार पातळनात ते तुपाथेंब्या वरी एकजीव जावन शिरावतात. 'तिकली' ही मनोहररायांची कोंकणी कवितेक दिल्ली व्हडांतली व्हड भेट. तिचे जायते कवी अनुसरण करूंक लागल्यात ही खोशयेची गजाल! पूण मनोहररायां वरी, तटस्थ उतरांचे गोफणीन जिणे रुखावेलें दिश्टाव्याचें झाडपिकें फळ अळंग वाचप्या होंटयेंत उडोवचेली कळाशी थोड्यांकच जमल्या; तिवूय बी सामकी आडवादान. युगंधरांची पुण्याय आडवादांतच फळटा...!

